

УДК 338.48

JEL classification: L26, M13, M31, M15, R11

DOI: 10.35774/rarrpsu2025.30.012

Наталія ФАЛОВИЧ

кандидат економічних наук, доцент
заступник директора навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина
Західноукраїнський національний університет

E-mail: n.falovych@gmail.com

ORCID ID: [0000-0003-1651-3022](https://orcid.org/0000-0003-1651-3022)

Володимир ФАЛОВИЧ

доктор економічних наук, професор
професор кафедри промислового маркетингу
Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя

E-mail: falovych@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5784-0233

Людмила ГАВРИЛЮК-ЄНСЕН

кандидат економічних наук, доцент
директор навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина
Західноукраїнський національний університет

E-mail: l.yensen@wunu.edu.ua

ORCID ID: 0009-0006-5712-7135

Оксана ГУГУЛ

кандидат економічних наук, доцент
завідувачка кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу
Західноукраїнський національний університет

E-mail: o.gugul@wunu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-3052-5759

ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

АНОТАЦІЯ

Вступ. Стаття досліджує перспективи відродження туристичної галузі України в повоєнний період. Проаналізувавши поточні виклики та можливості, у статті розглянули ключові фактори, що впливатимуть на відновлення сектору, включаючи реконструкцію інфраструктури, гарантування безпеки та ребрендинг міжнародного іміджу України. Дослідження звертається до успішних моделей відновлення туризму в постконфліктних країнах, оцінюючи їх адаптивність до українських реалій.

Метою статті є дослідження розвитку внутрішнього туризму як основи для відродження галузі та підготовки до повернення іноземних туристів. Визначено пріоритетні напрями державної політики та ініціативи приватного сектору для стимулювання туристичного відновлення із акцентом на принципах сталого розвитку та можливостях цифрової трансформації. У висновках представлено стратегічну візію відбудови туристичного потенціалу України як важливого компонента загальної економічної ревіталізації та реабілітації національного іміджу в повоєнний період.

Методи дослідження базуються на комплексному підході, що поєднує загальнонаукові методи. Основним є системний аналіз, спрямований на оцінку туристичної галузі як цілісної системи в умовах повоєнного відновлення. Він доповнюється системним аналізом міжнародного досвіду ревіталізації туризму в постконфліктних країнах та статистичними методами для аналізу динаміки ключових показників галузі.

Результати. Дослідження виявило, що повоєнна ревіталізація туристичної галузі України потребує стратегічного переформатування на основі міжнародного досвіду. Ключовими результатами є обґрунтування необхідності переходу від масового туризму до нішевих моделей, таких як культурно-історичний, сільський та екологічний туризм з акцентом на безпеку та автентичність. Запропоновано механізми державно-приватного партнерства для відбудови інфраструктури, інтеграції цифрових технологій та розробки спеціальних програм лояльності для іноземних туристів.

Ключові слова: туристична галузь, повоєнне відновлення, внутрішній туризм, сталий розвиток, інфраструктура, стратегії розвитку, туристичний брендинг.

Формули: 0, рис.: 6, табл.: 0, бібл.: 2.

Nataliia FALOVYCH, Volodymyr FALOVYCH, Liydmyla HAVRYLYUK-JENSEN,
Oksana HUHUL

TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE: PROSPECTS FOR REVITALIZATION IN THE POST-WAR PERIOD

ABSTRACT

Introduction. The article explores the prospects for the revival of Ukraine's tourism industry in the post-war period. Analyzing current challenges and opportunities, the article examines key factors that will influence the sector's recovery, including infrastructure reconstruction, security assurance, and the rebranding of Ukraine's international image. The study refers to successful models of tourism recovery in post-conflict countries, assessing their adaptability to Ukrainian realities.

Purpose. The aim of the article is to explore the development of domestic tourism as a foundation for the industry's revival and preparation for the return of foreign tourists. Priority areas of state policy and private sector initiatives for stimulating tourism recovery are defined, with an emphasis on sustainable development principles and opportunities for digital transformation. The conclusions present a strategic vision for rebuilding Ukraine's tourism potential as an important component of overall economic revitalization and the rehabilitation of the national image in the post-war period.

Research methods are based on a comprehensive approach combining general scientific methods. The primary method is systems analysis aimed at assessing the tourism industry as an integrated system under post-war recovery conditions. It is complemented by a systematic analysis of international experience in tourism revitalization in post-conflict countries and statistical methods for analyzing the dynamics of key industry indicators.

Results. The study found that the post-war revitalization of Ukraine's tourism industry requires strategic reformation based on international experience. Key results include the rationale for transitioning from mass tourism to niche models, such as cultural-historical, rural, and ecological tourism, with a focus on safety and authenticity. Mechanisms for public-private partnership for infrastructure reconstruction, integration of digital technologies, and development of special loyalty programs for foreign tourists are proposed. It is emphasized that the success of recovery will depend on the synchronization of efforts by the government, business, and the public, particularly through the creation of clusters and promotion of the "Peaceful Ukraine" brand on international markets.

Keywords: tourism industry, post-war recovery, domestic tourism, sustainable development, infrastructure, development strategies, tourism branding.

Formulas: 0; **fig.:** 1; **tab.:** 0; **bibl.:** 16.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Туристична галузь завжди була важливим складником економіки України, оскільки забезпечувала значний прибуток, зайнятість населення та популяризацію країни на міжнародній арені. Однак повномасштабна війна Росії проти України призвела до катастрофічного падіння туристичного потоку: зруйнована інфраструктура, втрачені об'єкти культурної спадщини, тимчасово окуповані території та зміни в логістиці значно обмежили можливості галузі.

Наразі, незважаючи на тривалі бойові дії, поступово формується дискусія щодо відновлення туристичного потенціалу України в повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та міжнародні дослідники активно вивчають перспективи відновлення туристичної галузі України в повоєнний період. Серед вітчизняних науковців варто відзначити праці Карпенка Ю. В. та Кізюн А. Г., які опублікували аналіз адаптації туристичної галузі до воєнних умов та шляхів її відновлення. Також Мітєєва Т. і Горішевський П. у своїх працях 2024 року провели порівняльний аналіз стратегій розвитку готельно-ресторанної сфери у період війни, що має важливе значення для України. Моца А. А., Шевчук С. М., Середа Н. М. спеціалізуються на дослідженні післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні як інструменту економічного відновлення.

Значний внесок у розробку концепцій відновлення роблять державні установи, зокрема Міністерство економіки України, яке в 2023 році оприлюднило концепцію відбудови туристичної інфраструктури, та Державна служба статистики, що регулярно публікує дані про стан галузі. Український інститут майбутнього також представив цікаве дослідження про можливі сценарії розвитку туризму після перемоги.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження передбачає вивчення міжнародного досвіду ревіталізації туризму в країнах, що пережили військові конфлікти, з подальшою адаптацією найефективніших практик до українських реалій. У підсумку, дослідження має на меті сформулювати цілісну концепцію відбудови туристичного потенціалу країни, яка могла б стати ефективним інструментом економічного відновлення та соціальної стабілізації в повоєнний період.

Мета та завдання статті. Метою статті є комплексне дослідження перспектив відродження туристичної галузі України в повоєнний період та аналіз ключових факторів, які впливатимуть на відновлення сектору, зокрема стан інфраструктури, рівень безпеки та трансформація ставлення іноземних туристів до України.

Виклад основного матеріалу. Сучасні глобальні події, такі як російська агресія проти України, конфлікти на Близькому Сході та зміни в міжнародній політиці створюють серйозні виклики для туристичної галузі. Ці інциденти впливають на стабільність, безпеку та економічну ситуацію, що безпосередньо відбивається на туристичних потоках та інвестиціях у сферу туризму.

У таких умовах Європейський Союз має важливу роль у підтримці та розвитку туризму. Європейська комісія може сприяти створенню стабільного середовища для туризму, захищаючи міжнародний порядок, заснований на правилах, та підтримуючи глобальні інституції. Це допоможе гарантувати безпеку туристів, сприятиме відновленню туристичної інфраструктури в регіонах, які постраждали від конфліктів, та підтримуватиме економічну стабільність, необхідну для розвитку туристичних послуг.

Крім того, ЄС може розробляти стратегії, спрямовані на залучення туристів до безпечних регіонів, популяризацію культурного та екологічного туризму, а також підтримку місцевих громад, які залежать від туристичного бізнесу. Умови нестабільності вимагають інноваційних підходів до маркетингу, співпраці з міжнародними партнерами та розвитку нових туристичних продуктів, які відповідають сучасним викликам.

Таким чином, активна позиція ЄС у підтримці міжнародної стабільності та розвитку туризму може сприяти відновленню галузі, забезпеченню її стійкості та створенню умов для подальшого зростання в умовах глобальної невизначеності.

З позиції розвитку глобального туризму 9-й звіт про згуртованість Європейської комісії, опублікований 27 березня 2024 року, підкреслює важливість політики згуртованості для скорочення розривів між регіонами та державами-членами ЄС. Це має безпосередній вплив на туристичну галузь, оскільки зменшення економічних та соціальних нерівностей сприяє створенню більш привабливих і стабільних умов для туризму.

Макрорегіональні стратегії та програми Interreg, які згадуються у звіті, відіграють ключову роль у розвитку туризму. Вони сприяють інноваціям, покращенню управління та розвитку інфраструктури, що є важливим для залучення туристів. Транскордонне та транснаціональне співробітництво, яке підтримується цими програмами, допомагає створювати нові туристичні маршрути та покращувати доступність різних регіонів для відвідувачів.

Участь країн-кандидатів у програмах Interreg дозволяє їм розвивати туристичну інфраструктуру та інтегруватися в європейські туристичні мережі, що підготовлює їх до майбутнього членства в ЄС та сприяє збільшенню туристичних потоків.

Незважаючи на досягнення, звіт вказує на виклики, які залишаються, особливо на регіональному рівні. Для подолання цих викликів необхідно продовжувати вдосконалювати політику згуртованості, враховуючи уроки минулих періодів та взаємодію з іншими інструментами ЄС. Це допоможе забезпечити стабільний розвиток туризму, що є важливим для економічного зростання та соціальної єдності.

Отже, політика згуртованості ЄС відіграє важливу роль у розвитку глобального туризму, сприяючи створенню стабільних, інноваційних та доступних умов для туристів, що зі свого боку підтримує економічне та соціальне зростання в регіонах.

Туристична галузь завжди була важливим елементом економіки України, сприяючи розвитку регіонів, створенню нових робочих місць та формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені. Однак із початком повномасштабної військової агресії з боку Російської Федерації у 2022 році галузь зіткнулася з серйозними викликами. Обмеження у міжнародній мобільності, руйнування інфраструктури та зменшення туристичного потоку значно вплинули на її функціонування.

У цих умовах Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) змушене було адаптувати свої стратегії, зосередившись на підтримці внутрішнього туризму, розвитку міжнародної співпраці та вдосконаленні нормативної бази. Цей текст присвячено аналізу та оцінці стану туристичної галузі України в період війни, зокрема її фінансових показників, динаміки податкових надходжень та змін у структурі платників податків.

Дослідження цих аспектів дозволяє зрозуміти, як галузь адаптується до нових реалій, які фактори сприяють її відновленню та які перспективи відкриваються для подальшого розвитку в умовах воєнного часу та в післявоєнний період.

Тривала війна змусила Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) внести корективи у свої плани на 2024 рік. Основні зусилля були спрямовані на підтримку галузі через нормотворчу діяльність, розвиток міжнародної співпраці та акцент на внутрішньому туризмі.

За перші 9 місяців 2024 року туристична галузь внесла до державного бюджету понад 2 мільярди гривень.

Порівняно з аналогічним періодом 2023 року, сума податків зросла на 42% (з 1 млрд 455 млн грн до 2 млрд 61 млн грн). У порівнянні з 2021 роком, збір податків зріс на 16% (з 1 млрд 778 млн грн до 2 млрд 61 млн грн).

Загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, зросла на 8% порівняно з 2023 роком. Кількість юридичних осіб збільшилася на 1%, а фізичних осіб – на 10%.

Незважаючи на складні умови, спричинені військовою агресією, туристична галузь України демонструє стійкість та потенціал для розвитку. Зростання податкових надходжень на 42% порівняно з 2023 роком та на 16% порівняно з 2021 роком свідчить про відновлення та адаптацію галузі до нових реалій.

Збільшення кількості платників податків, особливо фізичних осіб (на 10%), вказує на активізацію малого бізнесу та індивідуальних підприємців у туристичній сфері. Це може бути пов'язано з розвитком внутрішнього туризму, який став основним напрямом у воєнний час.

Таким чином, заходи, вжиті ДАРТ, зокрема підтримка внутрішнього туризму та міжнародної співпраці, дали позитивні результати. Туристична галузь залишається важливим джерелом надходжень до бюджету та має потенціал для подальшого зростання після завершення війни.

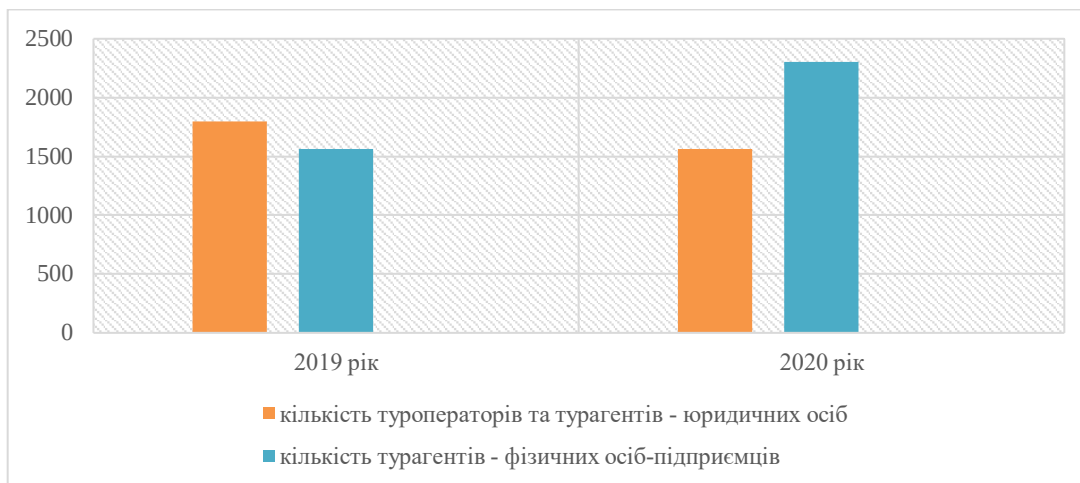

Рис. 1. Кількість туроператорів та турагентів – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

В Україні у 2019 році було зареєстровано 1797 туроператорів та турагентів – юридичних осіб та 2644 туроператори – фізичних осіб-підприємців. У 2020 році було зареєстровано 1561 туроператор та турагент – юридичних осіб і 2306 туроператорів – фізичних осіб-підприємців відповідно. Ці дані свідчать про низхідні тенденції та призвели до зниження надходжень до державного бюджету у вказаному періоді.

Щодо стану розвитку туристичної галузі в Україні у період війни, то можна прослідкувати таку динаміку (рис. 2):

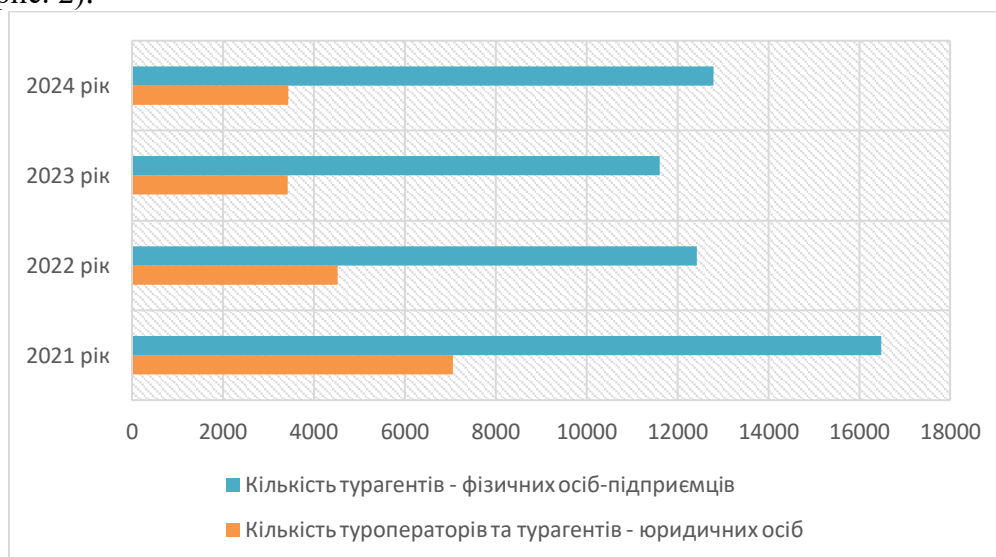

Рис. 2. Кількість турагентів фізичних осіб-підприємців та туроператорів турагентів – юридичних осіб.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Як бачимо, у 2024 році мала місце незначна позитивна динаміка в кількості зареєстрованих суб'єктів туристичної діяльності, що, своєю чергою, призвело до збільшення надходжень до держбюджету.

Надходження до держбюджету від кожного виду діяльності у 2024 році представлено на рис. 3.

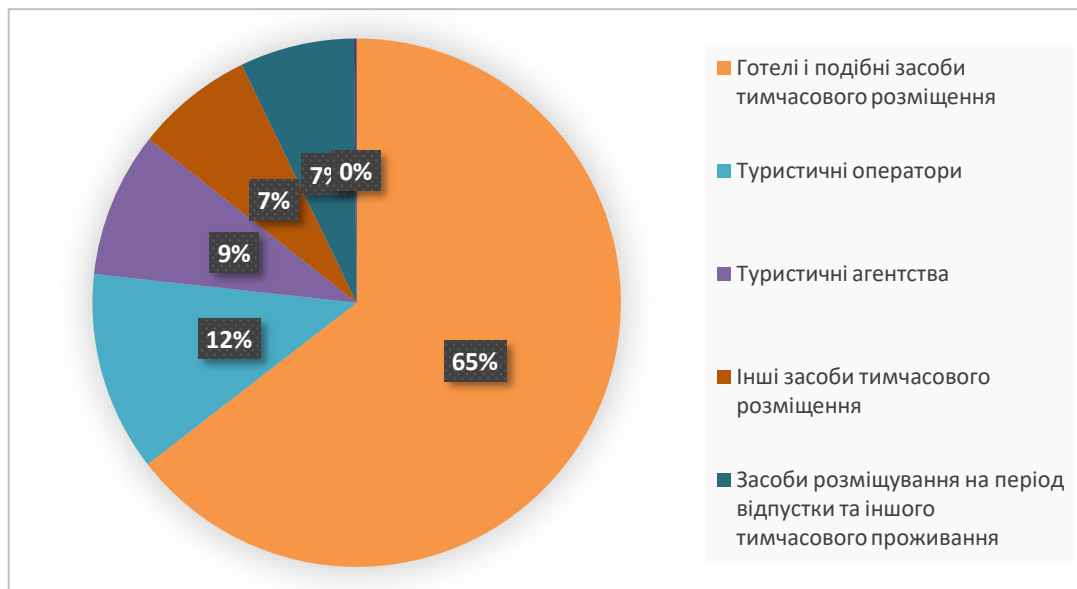

Рис. 3. Структура надходжень до бюджету від діяльності готелів і подібних засобів тимчасового розміщення у 2021-2024 роках.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

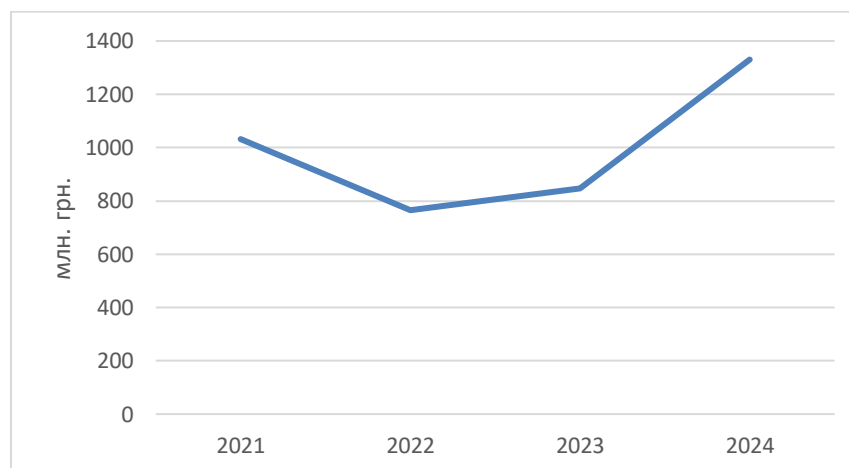

Рис. 4. Динаміка надходжень до бюджету від діяльності туристичних операторів у 2021-2024 роках.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

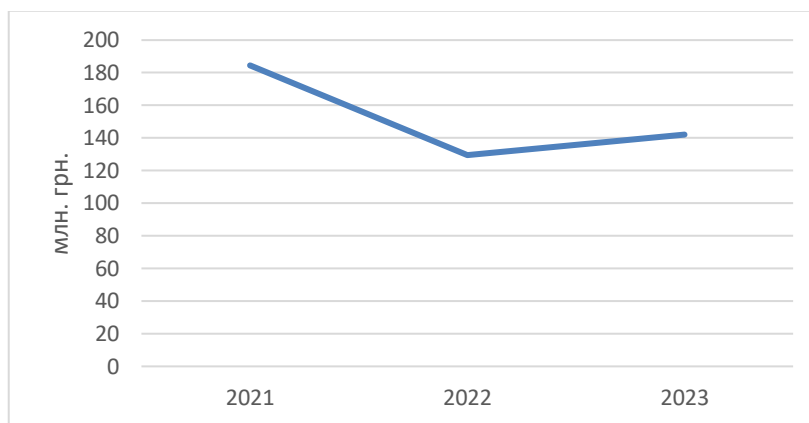

Рис. 5. Динаміка надходжень до бюджету від діяльності туристичних агентств у 2021-2024 роках.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

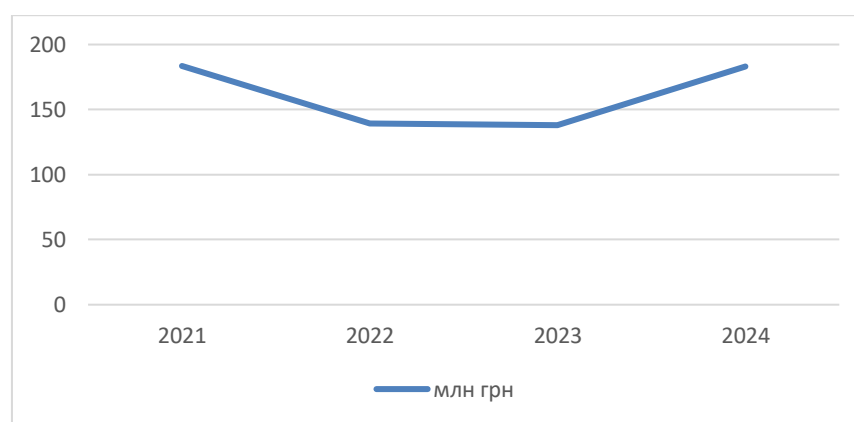

Рис. 6. Динаміка внутрішнього туризму у 2021-2024 роках.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, розвиток внутрішнього туризму в умовах воєнного стану є важливим напрямом для підтримки туристичної галузі України. Для забезпечення функціонування галузі необхідно впровадити низку заходів. Насамперед важливо гарантувати безпеку туристів, розробивши чіткі протоколи та систему оперативного оповіщення про потенційні загрози.

Важливим елементом є розвиток інфраструктури, що включає відновлення та модернізацію туристичних об'єктів у безпечних регіонах, а також забезпечення належного рівня сервісу в готелях, ресторанах та транспорті. Активна маркетингова діяльність, зокрема через соціальні медіа та цифрові платформи, допоможе популяризувати внутрішній туризм серед українців.

Підтримка малого та середнього бізнесу, включаючи фінансову допомогу та навчання для підприємців, сприятиме розвитку туристичних послуг. Розробка нових туристичних продуктів, таких як унікальні маршрути, екотуризм, культурний та сільський туризм, дозволить залучити більше відвідувачів.

Співпраця з місцевими громадами, підтримка локальних ініціатив та фестивалів також відіграють важливу роль у розвитку туризму. Підвищення кваліфікації працівників галузі через навчальні програми та доступ до сучасних знань і технологій допоможе покращити якість послуг.

Міжнародна співпраця, включаючи партнерські відносини із закордонними туристичними агенціями та участь у міжнародних заходах, сприятиме просуванню українського туризму. Регулярний моніторинг та аналіз стану галузі дозволять оперативно адаптувати стратегії розвитку.

Впровадження цих заходів не лише підтримає туристичну галузь під час війни, але й створить основи для її відновлення та розвитку в майбутньому.

Література:

1. Державна служба статистики України URL:

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm

2. Державне агентство з розвитку туризму URL: <https://www.tourism.gov.ua/statistic>

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm [in Ukrainian].

2. Derzhavne ahentstvo z rozvytku turyzmu Ukrainy [State Agency for Tourism Development of

Ukraine]. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/statistic> [in Ukrainian].

Статтю отримано 20 квітня 2025 року.